

նել: Այս պարագան թերեւս հետեւանքը ըլլայ գործածուած շինուածանիւթին: Այս պայմաններուն մէջ հայ ճարտարապետին համար անկարելի էր շէղիլ տրուած միակ լուծում – կանոնէն առանց շէնքին համա- չափութիւնը վտանգելու:

Առաւելագոյն փոփոխակները, զոր հայ վարպետը յաջողած է գտնել իր ներդաշ- նակութեան կանոնին մէջ, առաջ կու գան այդ կանոնին ունեցած որոշ ճկունութենէն, որուն շնորհիւ ան կրնար հաւասար յաջո- ղութեամբ այդ ներդաշնակութիւնը ձեռք բերել ըլլայ քառանկիւն ուղղանկիւնի պարզ- լիք շինուածածէին և թէ կը որ ու կամ բազմանկիւնի շինութիւններու վրայ:

Այս կանոնի ճկունութիւնը կարելի է բացատրել, ուսողական ասացուածքով մը, թէ զծային արմատը որոշ սահմաններու մէջ մնալու պայմանաւ փոփոխական է:

ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵԶՐԵՐԸ

Շինուածքի մը մէջ ամէնէն կարեւոր ներ- դաշնակութեան համեմատութիւնները պիտի կազմեն.

ա) շէնքին յատակագիծին չափերուն համեմատութիւնները: Այսինքն երկայնքին և լայնքին միջեւ գտնուող յարաբերութիւնը որ մակարդակային երկու չափի (dimen- sion) համեմատութիւն մըն է:

բ) շէնքին երկայնքին ու բարձրութեան միջեւ եղած համեմատութիւնները, որ կը վերածուին երեք չափի, եթէ նկատի առնէք որ երկայնութիւնը ինքնին մէջ կը բերէ լայնքի չափն ալ: Ասիկա զմեզ կ'առաջ- նորդէ միջոցի մէջ գտնուող հատուածակողմի (prisme) համեմատութիւններուն, այսինքն զանգուածի համեմատութիւններուն:

գ) շէնքին բարձրութիւնը, ինքնիրեն առնուած, կը պարփակէ կարգ մը համե- մատութիւններ իր բաղկացուցիչ մասերուն միջեւ:

Որպէս զի կերտուածքին ամբողջութիւնը ներդաշնակութիւն մը ներկայացնէ՝ պէտք է որ համեմատութեանց այս զանազան եղբերը իրարու հետ ունենան որոշ կապակ- ցութիւն մը, համեմատութիւն մը:

Այսպէս՝

$$\frac{\text{Երկարութիւնը}}{\text{Լայնքին}} = \frac{\text{Երկարութիւնը}}{\text{Բարձրութեան}} =$$

$$= \frac{\text{շէնքին ընդհ. բարձրութիւնը}}{\text{կաթողիկէին բարձրութեան}} =$$

$$= \frac{\text{կաթողիկէին բարձրութիւնը}}{\text{կաթողիկէին տանիքին և այլն.}}$$

ահա, այս ընդհանուր համեմատութիւնն է որ կը կոչուի ներդաշնակութեան կանոն:

Բոլոր ճարտարապետութիւններն ալ ու- նեցած են իրենց ինքնայատուկ կանոնները և համեմատութիւնները զանգուածներու շարուածքին ներդաշնակութիւնը ապահ- վելու համար⁽⁹⁾: Նոյնիսկ միջին դարեան որմնադրական «լոժ»երը իրարմէ կը սար- բերէին ճիշտ այս համեմատութիւնները ներկայացնող թիւերով:

Հայկական ճարտարապետութիւնն ալ պէտք է ունեցած ըլլայ իր որոշ համեմա- տութիւնը: Այդ համեմատութեան պըր- պտումը մենք պիտի փորձենք ներդաշնակ գիծի (trace harmonique) զրութեան հի- ման վրայ, զոր ներկայացուցինք առաջին մասին մէջ:

Սակայն՝ նախ քան մեր պրպտումին սկսիլը պէտք է նկատի առնենք պարագայ մը, որ աշխատութիւնը զժուարացնելու և պրպտումները իրենց ճամբէն շեղեցնելու

9. Որինակ՝ հելլենական յատակագիծին համեմա- տութիւնը կը համապատասխանէ $\sqrt{5}$ ի. արգղ քառանկիւնի մէջ, որ հելլենական տաճարը կը ներ- կայացնէ, արամազիծը ազ, հետեւեալ յարաբերութեամբ կապուած է քառանկիւնին ար լայնքին և բզ երկա- րութեան. $ար^2 + բզ^2 = ազ^2$: Արդ հելլենական ճար- տարապետութեան մէջ $ար = 1$, $բզ = 2$, որ կու տայ $1^2 + 2^2 = ազ^2$ որմէ կը ստանանք $ազ = \sqrt{1 + 4} = \sqrt{5}$:

բնոյթ ունի: Արդարեւ, եթէ հայկական շէնքերու նախնական յատակագիծերը և կերտուածքը կը հետեւին որոշ ներդաշնա- կութեան մը կանոններուն և թէ հայ ճար- տարապետը՝ յառաջաւոր դարերու՝ ջանա- ցած է իր շէնքերը ներդաշնակօրէն կերտել, սակայն հետագայ դարերուն, հայկական դպրոցի անկման շրջանին, հետզհետէ նախ- նական շէնքերուն վրայ կատարուած զա- նազան նորոգութիւններու և յաւելումներու ընթացքին աչքէ կորսուած է ներդաշնա- կութեան կանոնները յարգելու պարտաւո- ռութիւնը: Այնպէս որ զժբախտ շինութիւն- ներ եկած են խաթարել նախնական շէնքին անտրտա ներդաշնակութիւնը և զայն խճո- ղել անյարմար յաւելումներով: Ասիկա յա- ճախ այն աստիճան որ բոլորովին կորսուի շէնքին իսկական արտայայտութիւնը:

Ուրեմն, նման շինութիւններ կարենալ քննելու համար պէտք պիտի ըլլայ զանոնք մերկացնել իրենց յաւելուածական շինու- թիւններէն, որպիսին է օրինակ՝ «Ժամա-

տուն»ի պարագան: Այս աշխատութիւնը, պէտք է խոստովանիլ, այնքան աւելի կը զժուարանայ՝ որքան հայկական ճարտարա- պետութիւնը, յատակագիծի տեսակետէն, շատ մը այլազանութիւններ կը ներկայացնէ: Հոն կը հանդիպինք ուղղանկիւն քառան- կիւնի, կլոր, աստղաձեւ, բազմանկիւնի, խաչաձեւ յատակագիծներու բոլոր փոփո- խակներուն: Կան շէնքեր որոնց մէջ կա- թողիկէն վեր բանուած է չորս անջատ մայթերով, երբեմն այդ մայթերը կը նոյնա- նան որմերու յառաջխաղաց գիւղին հետ, երբեմն ալ որմամայթերով վեր բանուած է կաթողիկէն եւայլն:

Պիտի չմոռենանք շինուածքին բոլոր մանրամասնութեանց, միայն պիտի գոհա- նանք գլխաւոր տիպերու քննութիւնով և ընդհանուր ներդաշնակութեան կանոնը պրպտելով:

Ճարտ. Ս. ՃԵՎԱԶԻԲՃԵԱՆ

(Շարունակելի)

A U T O M N E

L'horizon est obscur, le ciel azur voilé.
L'onde révolutionne et la morne pluie tombe.
Plus d'astre solitaire, ni zénith étoilé;
Cérès, Naïades, Sylphides. tout descend dans la tombe.

Aussi mon sombre cœur sanglotte avec le temps;
Mon âme en désarroi cherche en vain son idole,
Ses enivrants Amours d'un tourment printemps.
Tel qu'un essaim d'oiseaux, mon beau passé s'envole!

Tout n'est qu'épines et ronces sur mon triste chemin,
A mes mortels chagrins, tout mon être frissonne.
Qui, dans mon dénûment, veut me tendre la main
Pour soulever ma croix? Personne, hélas! personne.

LÉON CAPAMADJIAN

Ծանօթ. – Պր. Լեւոն Գարամաճեան նախկին Ս.-Ռ. սան, հմուտ ընկերային և փիլիսոփայական գիտութեանց, աշխատակցած է Ֆրանս. զանազան թերթերու, և ներկայիս կը գտնուի Պոլսու: